

7. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232

8. Рішення ЄСПЛ *Paulet v. The United Kingdom*, 13 May 2014, no. 6219/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-142961&filename=CASE%20OF%20PAULET%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM.pdf&logEvent=False>

9. Рішення ЄСПЛ від 15.04.1991 «М проти Італії» за заявою № 12386/86 (*M v Italy* App. No. 12386/86 (ECHR 15 April 1991)). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2212386/86%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22ADMISSIBILITY%22\],%22itemid%22:\[%22001-84327%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2212386/86%22],%22documentcollectionid%22:[%22ADMISSIBILITY%22],%22itemid%22:[%22001-84327%22]})

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-31>

Герасимчук Т. Ф.,

кандидат історичних наук, доцент,

професор кафедри політичних наук

Рівненського державного гуманітарного університету

СТРАТЕГІЧНИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У XXI ст. війна знову прийшла в Європу і стала тектонічним зрушенням у європейській історії. Гібридна збройна агресія Російської Федерації (РФ) проти України і повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р. спричинили глобальний зсув у європейській безпеці, що поставило ЄС перед необхідністю пошуку нових можливостей у сфері безпеки та оборони, впровадження заходів для підвищення стійкості як в самому ЄС і в державах-членах, так і на його східних та південних кордонах. Війна в Україні змусила європейські політичні еліти усвідомити, що безпекові загрози не мають кордонів і, як зазначив Президент Європейської Ради Шарль Мішель у зверненні до послів ЄС, «потрібно в терміновому порядку швидше та сильніше поглибити зв'язки і співпрацю з сусідами» [1].

З часу свого заснування ЄС відіграє ключову роль у стабільності на Європейському континенті, сприяє миру і безпеці в усьому світі, захищаючи європейські цінності та демократичні свободи. В умовах повномасштабної російської збройної агресії для ЄС гострою потребою

стало створення більш гнучких систем безпекової взаємодії, здатних швидко й ефективно реагувати на нові безпекові виклики і загрози. Починаючи з 2016 р., Спільна політика безпеки та оборони (СПБО) і Спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗППБ), включно з Цивільним договором про СПБО, ґрунтувались на Глобальній стратегії Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки. Вона окреслювала п'ять пріоритетів зовнішньополітичної діяльності ЄС: безпека, стійкість держав та суспільств країн-партнерів на сході та півдні ЄС, комплексний підхід до конфліктів і криз, посилення регіональної співпраці, зміцнення глобального управління у XXI ст. [2]. Після 2016 р. ЄС активував свою діяльність щодо посилення дій у сфері безпеки та оборони, позаяк більш вороже середовище безпеки та виникнення нового геостратегічного ландшафту вимагало нових важливих політичних рішень, спрямованих на посилення стійкості та забезпечення солідарності між державами-членами ЄС, а також з країнами-сусідами.

Повномасштабна війна РФ в Україні актуалізувала прийняття дієвих рішень щодо реформування системи європейської безпеки. На неформальному саміті глав держав і урядів ЄС 10–11 березня 2022 р. було прийнято Версальську декларацію [8], в якій вкотре засуджено російську агресію, визначено порядок денний ЄС щодо солідарності з Україною, визнано гостру потребу у виробленні безпекової стратегії ЄС та плану розвитку оборонних спроможностей у відповідь на збройну агресію Росії. Невдовзі, 21 березня 2022 р., Рада ЄС затвердила «Стратегічний компас для зміцнення безпеки та оборони ЄС у наступному десятилітті» [3], який було схвалено на саміті Європейської Ради 24–25 березня 2022 р.

«Стратегічний компас» – це зобов'язання ЄС по забезпеченню європейської безпеки до 2030 р.; він означає спільне стратегічне бачення та зміцнення безпеки та оборони ЄС та його держав-членів, включає усі аспекти безпеки і оборони. Його метою є посилення безпекових спроможностей ЄС у відповідь на нові загрози й виклики. Війна показала, що Європейський Союз, який діє як гарант безпеки, та його держави-члени, спираючись на фундаментальні цінності ЄС, у цій «надзвичайно конфронтаційній системі повинні інвестувати більше в свою безпеку та оборону, посилити свою присутність, ефективність і активність у своєму сусідстві та на світовій арені» [4, с. 5]. У документі зазначено, що настав час рішучих кроків для забезпечення свободи дій, що допоможе ЄС «сформувати спільну стратегічну культуру, зміцнювати європейську єдність та солідарність і, перш за все, посилювати здатність і готовність діяти разом, захищати інтереси та демократичні цінності» [4, с. 6].

Лідери ЄС поставили перед національними урядами та європейськими інституціями завдання щодо збільшення інвестицій у сферу оборони та інноваційних технологій, а також необхідності напрацювання додаткових стимулів щодо спільних інвестиційних проєктів на рівні членів ЄС. Це важливий перший крок до так необхідної переорієнтації оборонної політики ЄС. Увага зосереджувалася також на посиленні стійкості проти гібридних загроз, кібератак і кліматичних ризиків, природних катастроф і пандемій. Документ містить конкретні цілі з реальними термінами їх впровадження задля підвищення здатності ЄС захищати безпеку своїх громадян, «діяти оперативно та рішуче разом з партнерами, якщо це можливо, і наодинці, коли це потрібно» [3]. По суті, «Стратегічний компас» ЄС введено в дію як нову оборонну стратегію ЄС, стратегію посилення його безпеки і обороноздатності, стійкості та зміцнення партнерства з урахуванням виявлених стратегічних недоліків.

Важливо, що ставку зроблено на посилення співпраці з партнерами, зміцнення стратегічного партнерства з НАТО, а також з державами, які мають спільні інтереси та поділяють європейські цінності, а саме зі США, Великою Британією, Норвегією, Канадою, Японією. Трансатлантичні відносини, співпраця ЄС-НАТО та європейська безпека є неподільними, а ЄС разом з НАТО стає реальним геополітичним гравцем у глобальній безпеці та обороні. Переорієнтація на традиційну оборону та співпраця з впливовими державами значно підвищить роль ЄС у забезпеченні безпеки держав-членів. Однак для цього потрібно набагато глибший і постійний інституційний зв'язок між ЄС і НАТО, що дозволить узгодити пріоритети ЄС щодо промисловості, розвитку потенціалу та закупівлі озброєнь з оперативними потребами НАТО, що також вимагатиме більшої інтеграції між ЄС і НАТО на політико-стратегічному та військово-стратегічному рівнях. Безперечно, що «сильніший і спроможніший ЄС у сфері безпеки та оборони зробить свій позитивний внесок у глобальну та трансатлантичну безпеку та посилить НАТО, що залишається основою колективної оборони його учасників» [4, с. 2].

Держави-члени ЄС, більш ніж будь-коли, об'єдналися перед загрозою неспровокованої та невиправданої військової агресії Росії проти України. Мужність і героїзм Збройних Сил України, стійкість, незламність і єдність Української нації сколихнули не лише Європу, а й цілий світ. «Мужність має ім'я, і це ім'я – Україна; у мужності є обличчя – це українці і українки, які протистоять російській агресії», – це слова Президента Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн, виголошені 14 вересня 2022 р. у промові «Про становище Союзу в 2022 р.» [7].

Безпековий чинник став ключовим у поглибленні політичного діалогу ЄС з Україною, впровадженні нових механізмів солідарності й підтримки України. На нашу думку, війна об'єднала європейців у солідарності з Україною і пришвидшила прийняття ЄС історично важливих політичних рішень: надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС; визнання Росії державою-спонсором тероризму; визнання Голодомору 1932-1933 рр. геноцидом Українського народу; прийняття Резолюції про створення Спеціального Міжнародного Трибуналу щодо злочину агресії проти України. По суті, відносини Україна-ЄС вийшли на новий стратегічний рівень. Такі історично важливі політичні рішення показують силу єдності у боротьбі за демократичні цінності й свободи і визначають європейські перспективи України, яка стає найбільш мілітаризованою державою Європи з найбільшою професійною армією.

В умовах загрози екзистенційним цінностям – незалежності, демократії, свободі, волі, гідності, правам людини – в Україні консолідувалася політична нація та сформувалася солідарна модель захисту держави. Україна бореться за європейські цінності та демократичні свободи і створює «безпековий щит» для всієї Європи. Стійкість України, високий професіоналізм Збройних Сил України, розвинене громадянське суспільство роблять Україну важливою складовою європейської системи безпеки. Попри наразі хитку політичну волю західних політичних еліт, включення України в архітектуру європейської безпеки лише посилить «безпековий щит» Європи. На нашу думку, входження України до європейських та євроатлантичних безпекових структур – це лише питання часу і виважених дипломатичних і політичних рішень, які мають бути своєчасними, зважаючи на ті загрози і виклики, перед якими постали демократичні держави Європи і весь цивілізований світ. По-перше, це відповідає зовнішньополітичному курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Північноатлантичному Альянсі. По-друге, досвід України, що набутий за роки протидії російській військовій агресії та протистояння гібридним загрозам, може бути корисним у розвитку безпекового та політичного співробітництва з іншими державами.

Для України важливо залишатися у порядку денному ЄС і НАТО щодо вирішення проблем безпеки і брати участь у формуванні цього порядку. Це є одним із ключових завдань політичного істеблiшменту України задля збереження суверенітету та відновлення територіальної цілісності держави у міжнародно визнаних кордонах. Зміст перемоги і повоєнного облаштування європейської безпеки має бути чітко сформований політичними елітами України та Європи, а також

громадянським суспільством. Для цього потрібна політична воля і усвідомлення того, що саме Україна може запропонувати Європі і світу.

Список використаних джерел:

1. Address by President Charles Michel to the annual EU Ambassadors' conference/ European Council. 10 October 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/10/discours-du-president-charles-michel-lors-de-la-conference-annuelle-des-ambassadeurs-de-l-ue/>

2. A Global Strategy for the European Union. Foreign and Security Policy. 2016. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/council-conclusions-on-the-global-strategy-on-the-european-unions-foreign-and-security-policy>

3. A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. Council of the EU, 21 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>

4. A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. European Council meeting (24 and 25 March 2022) – Conclusions. Brussels, 25 March 2022. 47 p. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>

5. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>

6. Statement of the heads of state or government, meeting in Versailles, on the Russian military aggression against Ukraine, 10 March 2022. European Council Statements and remarks 11 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/11/statement-of-the-heads-of-state-or-government-on-the-russian-aggression-against-ukraine-10-03-2022/>

7. State of the Union 2022 by President von der Leyen. 2022.14.09. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493

8. Versailles Declaration. Informal meeting of the Heads of State or Government. (10 and 11 March 2022). Versailles, 11 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>